

Arkeologisk undersökning av fyndplats för en tidig Västlandskittel

Raä 123:2, Lunde 2:9, Tuna sn, Medelpad

Bilden på omslaget visar Vestlandskitteln före konservering. Foto: Magnus Holmqvist.

Murberget - Läns museet Västernorrland
Kulturmiljöavdelningen / Arkeologi
Box 34, 871 21 Härnösand

Magnus Holmqvist

Februari 2008

SAMMANFATTNING

Sommaren 2004 påträffades en Vestlandskittel av en privatperson, med hjälp av metall-detektor. Kitteln är daterbar till yngre romersk järnålder. Enligt upphittaren, så var kitteln fylld med jord och gråvita klumpar. Innehållet hällades ut i den grop som uppstod när kitteln togs upp.

Sommaren 2005 genomfördes en arkeologisk efterundersökning på fyndplatsen; dels för att utröna om det var fråga om en grav och dels för att se om det fanns annat arkeologiskt material på fyndplatsen.

Efterundersökningen visade, att Vestlandskitteln fungerat som gravurna, dock inte i en gravhög som de flesta av de senare ”typiska” Vestlandskittlarna, utan i en flatmarksgrav intill ett jordfast stenblock. Förutom brända ben (människa, hund, häst, får/get, fågel, björnfalanger och en lodjursfalang) påträffades en sölja, järnnitar, kamfragment och smält glas. Graven kunde dateras till övergången mellan yngre romersk järnålder och äldre folkvandringstid.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid
1. INLEDNING	5
2. MÅLSÄTTNING	5
3. IDENTIFIKATIONS- OCH LÄGESUPPGIFTER	6
4. FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR UNDERSÖKNINGEN	
4.1 Topografi	7
4.2 Fasta fornlämningar i närområdet	7
4.3 Arkeologiska undersökningar i närområdet	8
5. REDOVISNING AV UNDERSÖKNINGEN	
5.1 Utförande och dokumentation	9
5.2 Anläggningsbeskrivning	10
5.3 Fyndmaterial, -lista	13
6. UTVÄRDERING	
6.1 Anläggningen	18
6.2 Fyndmaterial	18
6.3 Datering	19
7. REFERENSER	21

BILAGOR

I. Osteologisk analysrapport	22
II. Rapport 14C-analys	26

1. INLEDNING

I början av juni 2004 påträffades en Vestlandskittel av en privatperson. Denne uppgav, i samband med att kitteln överlämnades, att kärlet varit fyllt med jord och gråvita klumpar. Innehållet hade hållits tillbaks i fyndgropen.

Kitteln, som är ca 30 cm i diameter och ca 16 cm hög, har typologiskt daterats till yngre romersk järnålder av professor Ulla Lund Hansen i Köpenhamn (Ulla Lund Hansen, brev 2004-07-09).

Kitteln efter konservering. Foto: Samir Husein.

Kitteln var i omedelbart behov av rengöring och konservering. Detta arbete utfördes vid Riksantikvarieämbetets antikvarisk-tekniska avdelning (Norlander 2005). Kostnaderna härför har bestridits genom anslag från Stiftelsen Konung Gustaf VI Adolfs fond för svensk kultur.

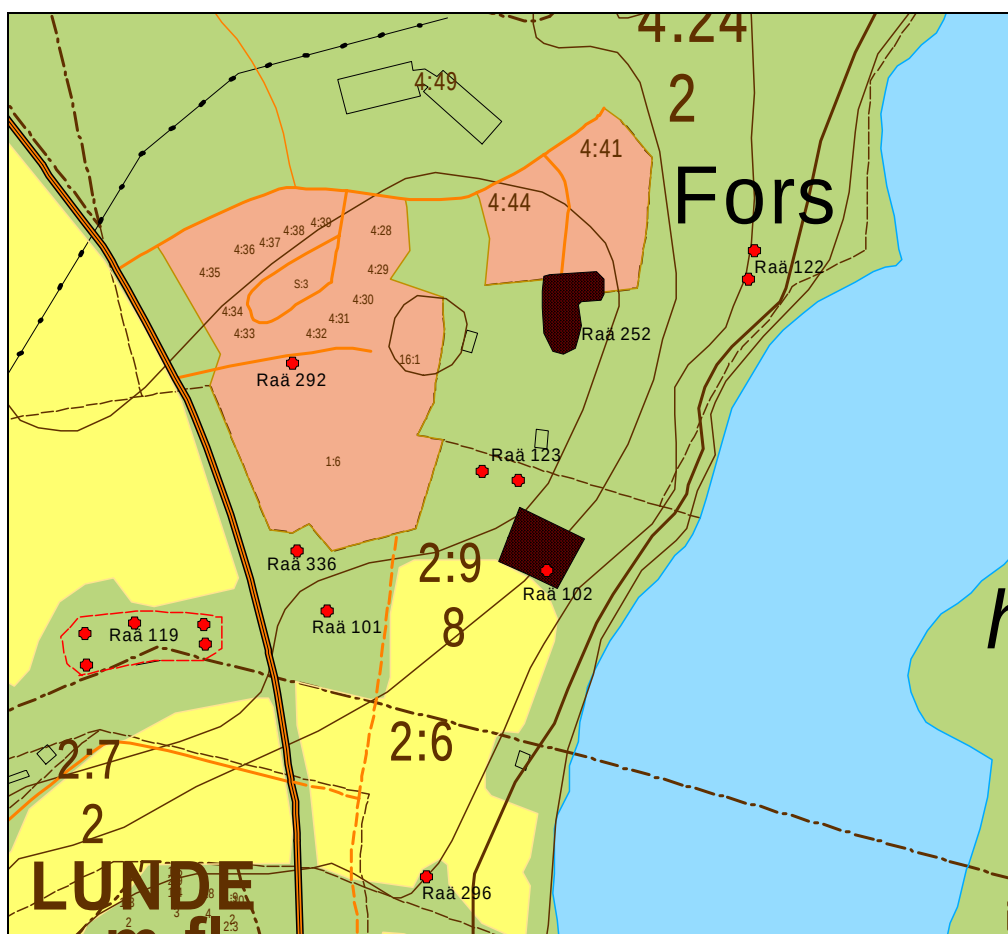
Med anledning av uppgifterna från upphittaren, så ansåg Läns museet det vara väsentligt att få genomföra en efterundersökning av fyndplatsen. Denna ståndpunkt delades av Länsstyrelsen i Västernorrlands län, som gav tillstånd till arkeologisk efterundersökning enligt beslut nr 431-4128-05. Kostnaderna för efterundersökningen har bestridits av Länsstyrelsen enligt beslut nr 435-13724-04.

2. MÅLSÄTTNING

Målsättningen med efterundersökningen var, att dokumentera fyndplatsen för att fastställa huruvida det var fråga om en grav eller ej. En genomgång av det tillbakahållda materialet skulle även kunna visa om de "gråvita klumparna" var brända ben, samt ge möjlighet att påträffa artefakter (t ex kamfragment) och kanske också en möjlighet till en mer exakt datering.

3. IDENTIFIKATIONS- OCH LÄGESUPPGIFTER

Fornlämningsnr:	Raä 123:2
Fastighet:	Lunde 2:9
Socken:	Tuna
Kommun:	Sundsvall
Landskap:	Medelpad
Län:	Västernorrland
Ekonomiska kartan:	17722 (17H 2c)
Koordinater:	X 6914521 / Y 1563687
Länsstyrelsen Dnr:	431-4128-05 435-13724-04
Länsmuseet Dnr:	2004/00313

Karta över kända fornlämningar i närområdet.

4.3 Arkeologiska undersökningar i närområdet

Vid en förundersökning 1985 på fastigheterna Fors 2:2 och 3:5 framkom ett boplatsoområde (Raä 252) med bl a 6 säkra härdar, ett antal skärvstenskoncentrationer samt fynd av bränd lera/lerklining. Två av härdarna kunde 14C-dateras till förromersk järnålder (Lindström & Olsson 1986).

I samband med dragning av VA-ledningar 1991 påträffades skärvsten, brända ben och bränd lera intill boplatssytan Raä 102:2. Träkol som tillvaratogs i ett av schakten kunde 14C-dateras till förromersk järnålder (Holmqvist 1992).

Vid en särskild arkeologisk utredning på fastigheten Lunde 2:9 påträffades en härd, vilken senare konstaterades vara en kokgrop från övergången mellan folkvandrings- och vendeltid (Åkermark 2007).

5 REDOVISNING AV UNDERSÖKNINGEN

5.1 Utförande och dokumentation

Undersökningen genomfördes under tre dagar, 8 – 10 juni 2005.

Den arkeologiska personalen utgjordes av Magnus Holmqvist och Ola George.

Ett rutsystem (2 x 2 m stort) lades med centrum över den angivna fyndplatsen och orienterat i närmast NV-SÖ (140-340 gon). En fixpunkt på stenblocket bestämdes ligga 1,18 m under ett svävande 0-plan.

Genom att först gräva de diagonalt motsatta m²-rutorna, erhöles från början en kryssprofil över anläggningen. Detta möjliggjorde en snabb bestämning för fortsatt agerande.

Den bortgrävda jorden torrsållades på platsen, medan däremot ”det tillbakahållda innehållet” och brandlagret intill och omedelbart öster om ”kittelgropen” togs in till Läns museet och vattensållades.

Dokumentationsmaterialet finns förvarat på Läns museet Västernorrland och omfattar 1 plan och 2 profiler i skala 1:20.

Fotomaterialet utgörs dels av digitala bilder och dels av ”vanliga” färgbilder.

Fyndmaterialet förvaras, i avvaktan på fyndfördelning, vid Läns museet Västernorrland.

Ola George "vid gravens rand". Foto: Magnus Holmqvist.

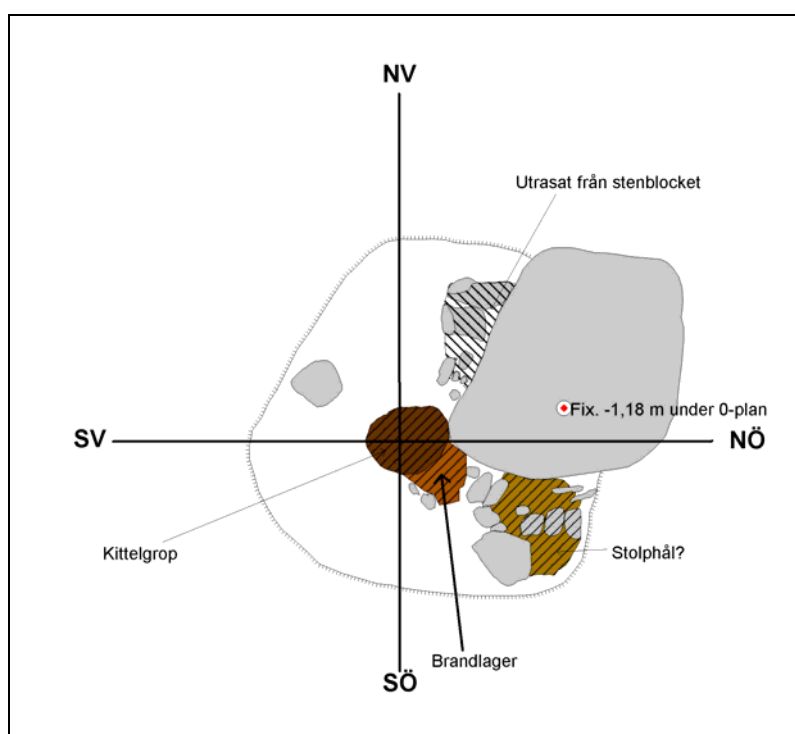
5.2 Anläggningsbeskrivning

"Kittelgropen" var 0,5 x 0,4 m stor och intill 0,4 m djup, och nedgrävd vid södra änden av ett större, jordfast stenblock. Gropen, vilken var något större än själva kitteln, innehöll jord, brända ben, järnnitar, smält glas och sot. Påfallande litet träkol kunde iakttas.

Från kittelgropen sträckte sig ett relativt tunt brandlager mot öster, 0,4 x 0,2 m stort och 0,04-0,07 m tjockt. Brandlagret innehöll i stort sett samma sorts material som gropen.

"Kittelgropen" fr SO. Foto: Magnus Holmqvist.

Plan över anläggningen.

Några decimeter öster om brandlagret fanns en mörkfärgning, som skulle kunna vara ett stolphål.

Stolphålet? fr SÖ. Foto: Ola George.

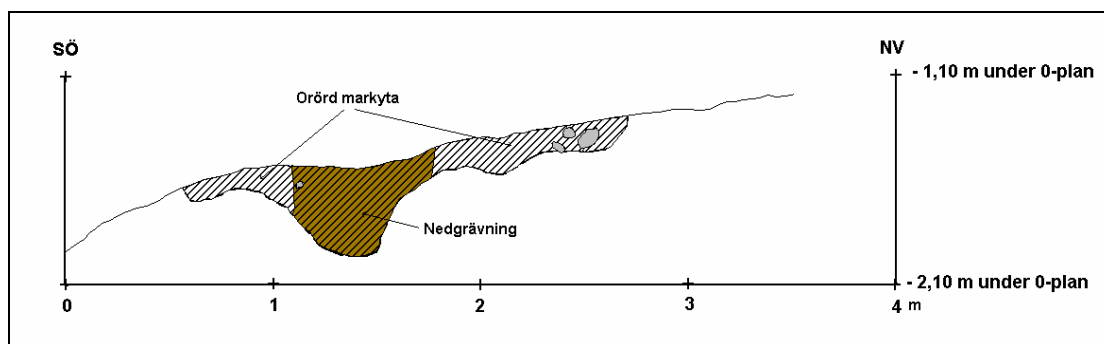
Lodfoto av stolphålet? efter urgrävning. Foto: Ola George.

I det förmodade stolphålet skulle en eventuell gravmarkering i form av en påle kunna ha varit placerad.

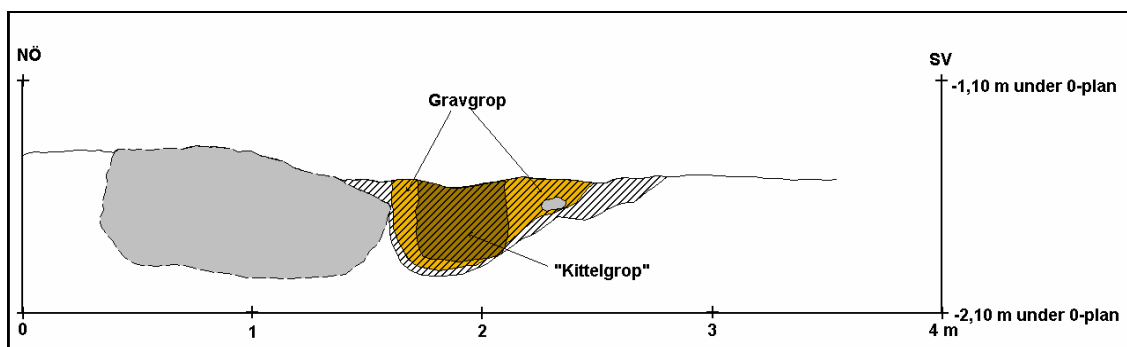
I norra kvadranten., omedelbart söder om, och intill stenblocket fanns vittringsmaterial från detta i form av losspjälkade stenflisor och närmast grus.

Norra kvadranten, fr SV.

Profil från NÖ.

Profil från NV

5.3 Fyndmaterial, -lista

5.3.1 Glas

Vid undersökningen påträffades gulgrönt smält glas (F 1-F 3), varav det mesta var hårt smält. På några fragment kunde iakttas påsmälta glastrådar.

F 2-3. Smält glas. Foto: Björn Grankvist.

F 1. Glasfragment med påsmälta glastrådar. Foto: Björn Grankvist.

Det ovan avbildade fragmentet är 13 x 10 mm stort och mindre än 1 mm tjockt, de påsmälta glastrådarna är mindre än 1 mm i diameter.

Tre fragment visade sig höra till en hank eller ett öra (F 2). Det största fragmentet har ett par påsmälta tunna glastrådar.

F2. Hank eller öra med påsmälta glastrådar. Foto: Samir Husein.

F2. Andra sidan av hanken. Foto: Magnus Holmqvist.

5.3.2 Metall

Vid undersökningen påträffades 13 metallföremål (F 4-F 16).

F 4 är ett litet bleck av brons, som eventuellt tillhör den tidigare funna kitteln.

F 5 är också ett litet bleck, men av silver/kopparlegering. Eventuellt kan det röra sig om ett myntfragment men det saknar ornering eller inskription.

F 6 är en sölja av järn, med vidsittande fastnitad remände.

F6. Sölja. Foto: Samir Husein.

F 7-8 är två små agraffer av järn, den ena med bevarade silverrester på huvudet. De väger ca 1 g styck.

F7. Agraff med silverrester på huvudet. Foto: Samir Husein.

F 9-15 är sju nitar, av järn, vilka väger mellan 3,2 och 6,4 g. F 11 och F13 har rombiska nitbrickor.

F 16 är två små obestämbara järnfragment.

5.3.3 Lera

Vid framrensningen av kittelgropen påträffades två bitar bränd lera (F 18), sannolikt lerklining.

5.3.4 Ben / horn

F 17 utgörs av ett litet kamfragment samt två små bearbetade benbitar. De sistnämnda är mycket hårt brända och kan vara rester av skenor antingen till en sammansatt kam eller ett kamfodral.

F17. Kamfragment. Foto: Samir Husein

Totalt påträffades 561,7 g brända ben, vilka sändes till UV Mitt (Berit Sigvallius) för analys.

Av dessa gick 117,4 g att på något sätt identifiera. Vilket innebär att andelen bestämbara ben uppgår till 20,9%.

I det identifierbara benmaterialet påträffades *kamfragment* (F 17), tre *björnfalanger* (F 19), en *loddjursfalang* (F 20), samt ben från *människa* (F 21), *hund* (F 22), *häst* (F 23), *får/get* (F 24) och *fågel* (F 25).

F 19. En av de tre björnfalangerna. Foto: Björn Grankvist.

I samband med konserveringen av metallföremålen, påträffades ytterligare sex fragment brända ben (F 28) med en vikt på 0,7 g (dessa är inte osteologiskt bestämda).

5.3.5 Fyndlista

Fyndnr	Typ	Material	Antal	Vikt (g)	Anm
1	Glasfragment	Glas	4	1,0	Gulgrönt glas, 2 tunna med påsmälta glastrådar och 2 av tjockare gods
2	Smält glas	Glas	3	5,6	Hank eller öra, med påsmälta glastrådar
3	Smält glas	Glas		99,2	Gulgrönt glas
4	Bleck	Brons	1	0,1	Eventuellt tillhörande den tidigare påträffade kitteln
5	Bleck	Silver/koppar	1	0,3	Legering. Myntfragment?
6	Sölja	Järn, läder	1	8,0	
7	Agraff	Järn	1	1,2	Silverrester på huvudet
8	Agraff	Järn	1	1,0	
9	Nit	Järn	1	4,5	
10	Nit	Järn	1	6,0	
11	Nit	Järn	1	3,2	Rombisk nitbricka
12	Nit	Järn	1	5,2	
13	Nit	Järn	1	4,1	Rombisk nitbricka
14	Nit	Järn	1	6,4	
15	Nit	Järn	1	3,5	
16	Fragment	Järn	2	3,8	
17	Kamfragment	Ben/horn	3	1,3	
18	Lerklining	Lera	2	6,0	
19	Falanger	Ben	3	2,7	Björn, <i>Ursus arctos</i>
20	Falang	Ben	1	0,3	Lodjur, <i>Lynx lynx</i>
21	Brända ben	Ben		56,7	Människa, <i>Homo Sapiens</i>
22	Brända ben	Ben		17,9	Hund, <i>Canis familiaris</i>
23	Brända ben	Ben		38,0	Häst, <i>Equus caballus</i>
24	Brända ben	Ben		1,7	Får / get, <i>Ovis aries</i> / <i>Capra hircus</i>
25	Brända ben	Ben		0,1	Fågel, <i>Aves</i>
26	Brända ben	Ben		444,3	Icke identifierbara
27	?	?	1	<0,1	Nagelliknande material
28	Brända ben	Ben		0,7	Påträffade i samband med konservering av metallföremålen. Ej osteologiskt bestämda

6 UTVÄRDERING

6.1 Anläggningen

Den nu undersökta graven skiljer sig helt från de andra undersökta gravarna med Vestlandskittlar i Medelpad.

Kartan nedan visar spridningen av de nu kända gravfunna vestlandskittlarna i Medelpad.

Utbredningskarta för fynd av Vestlandskittlar i Medelpad.

Vid undersökningen påträffades inga som helst spår efter någon överbyggnad (ex hög, röse). Detta innebär att anläggningen måste klassas som flatmarksgrav, anlagd invid ett jordfast stenblock. Eventuell kan graven ovan mark ha varit markerad med en påle.

6.2 Fyndmaterial

Trots sin relativa litenhet, 28 fyndnummer, så går det ändå att säga en del om fyndmaterialet. Helt klart är, att det inte är fråga om allt material från likbålet.

Benmaterialet kommer från människa (vuxen man), hund, häst, får/get och fågel, dessutom fanns tre björnfalanger och en lodjursfalang.

En stor del av benmaterialet saknas. Resterna efter en människa väger 2-3 kg. Tillsammans med de djurben som också påträffades, så borde benmängden ha varit betydligt större än ett drygt halvkilo. Med allra största sannolikhet beror avsaknaden av ben på att de har utsatts för olika typer av hantering efter det att gravbålet brunnit ner. Det kan t ex ha deponerats i en offerlund. Utförligare analys av benmaterialet finns i bilaga 1.

Vad gäller föremålen, så är väl de "främsta" dels den tidigare påträffade Vestlandskitteln och dels glasresterna. Både kittel och glas är sannolikt av provinsialromersk härkomst. En fråga som dyker upp är, hur hamnade de här? Naturligtvis kan någon handelsman haft med sig föremålen hit upp, men möjligheten finns ju att den döde själv varit nere på kontinenten och införskaffat dem.

Järnnitarna kan vara båtnitar. Men huruvida den döde blivit bränd i en båt eller på en bår av båtboard är ju omöjligt att säga.

6.3 Datering

För att få en aning om hur gammal Vestlandskitteln kunde vara, togs under sommaren 2004 kontakt med professor Ulla Lund Hansen i Köpenhamn. Hon svarade, att hon inte kände till någon exakt parallell till den funna bronskitteln men att det inte rädde någon tvekan om att det var en äldre typ av Vestlandskittel, daterbar till yngre romersk järnålder.

Professor Ulf Näsman skrev i ett e-postmeddelande att han, efter att ha tittat på bilder av glasresterna, instämmer med Ulla Lund Hansens föreslagna datering till yngre romersk järnålder.

Denna datering gäller enbart kitteln och glasfragmenten. Den motsäges i viss mån av benmaterialet. Berit Sigvallius, som utfört den osteologiska analysen, skriver bl a följande i sin rapport: "Det är värt att notera att innehållet i graven Lunde 123:2 ser likadant ut som om den hade kommit från ett yngre järnåldersgravfält i Uppland/Södermanland/Östergötland. Traditionen som stipulerade vilka djur som skulle offras till den döde, och hur kremeringen skulle gå till, har med andra ord varit spridd över stora områden av det som idag är Sverige." (Bilaga I, s 24).

Tyvärr visade sig det insamlade kolmaterialet vara allt för litet, för att kunna genomföra en 14C-analys. Därför skickades ett av de brända människobenen i stället. Detta kunde dateras till yngre romersk järnålder. Det är i detta sammanhang viktigt att poängtera, att det daterade benet kommer från *homo sapiens*.

14C-analysen gav en datering till ca 300 e Kr.

Lab.nr.	Uppmätt ålder	Kalibrerat, 1 σ	Kalibrerat, 2 σ	$\delta^{13}\text{‰ PDB}$
Ua-32648	1720 $\pm$ 40 BP	250-300 AD, 310-390AD	230-420 AD	-23,4

Tabellförklaring: Ua = Uppsala. BP = "before present" = före 1950. AD = e Kr.

Kittelns hankar uppvisar nötningsspår, d v s den har använts som hängkärl innan den fick sin slutliga användning som gravurna. Bilderna på nästa sida visar nötningen på de bägge hankarna. I den högra syns korroderat järn, vilket skulle kunna vara rester efter en upphängningsanordning (kedja eller hank). Det är omöjligt att säga hur lång tid som behövs för att åstadkomma denna nötning, men troligen inte så länge om det är järn mot brons. Dessutom är nötningsspåren inte speciellt djupa.

Närbilder av Vestlandskittelns hankar. Foto: Samir Husein.

Ytterligare ett dateringskriterium är gravtypen. Kitteln påträffades i en flatmarksgrav intill ett jordfast stenblock, ett gravskick som indikerar äldre järnålder. Detta till skillnad från de senare "typiska" Vestlandskittlarna i Medelpad, vilka som gravurnor undantagslöst förekommer i höggravar.

Beroende på vilket dateringskriterium man använder sig av, så kan dateringen vara antingen äldre eller yngre järnålder. För att lättare kunna avgöra vilken som är mest trolig, kan man ställa upp följande tabell:

Äldre järnålder	Yngre järnålder
¹⁴ C-datering Kitteltypologi Glastypologi Kam, eventuellt med kamfodral Gravtyp	Benmaterialets sammansättning Sotigt benmaterial Eventuell sammansatt kam

Med anledning av ovanstående, så kan graven med största sannolikhet dateras till övergången mellan yngre romersk järnålder och äldre folkvandringstid.

Holmqvist, M., 1992, *VA-ledning Fors-Lunde-Värsta, Tuna sn, Medelpad*. Rapport 1992:1, Läns-
museets uppdragsverksamhet, Länsmuseum Murberget, Härnösand.

Holmqvist, M., 2005, *PM över arkeologisk efterundersökning på fastigheten Lunde 2:9, Tuna sn, Medelpad*. Rapport 2005:21, KMA, Länsmuseum Västernorrland, Härnösand.

Lindström, M. & Olsson, R., 1986, *Förundersökning vid Bällsta, Matfors, Tuna sn, Västernorrlands län*. Rapport. Länsmuseum Murberget, Härnösand.

Lund Hansen, U., 2004-07-09, e-postmeddelande.

Norlander, Å., 2005, *Konsveringsrapport, Vestlandskittel, Medelpad, Tuna sn, Lunde 2:9*.
Riksantikvarieämbetet. Stockholm.

Norlander, Å., 2006, *Konsveringsrapport, 12 föremål av järn från arkeologisk undersökning*.
Riksantikvarieämbetet, Stockholm.

Näsman, U., 2005-09-11, e-postmeddelande.

Sigvallius, B., 2005, *Lunde 2:9. Osteologisk analys av en brandgrav från Medelpad, Tuna socken, Lunde 2:9, Raä 123:2. Raä / UV-mitt*. Stockholm.

Åkermark, B., 2008, *Särskild arkeologisk utredning inför planerad byggnation av bostadshus samt slutundersökning av härd, Raä 336, Tuna sn, Sundsvalls kn, Medelpad*. Rapport 2008:12, KMA,
Murgerget - Länsmuseum Västernorrland, Härnösand.

LUNDE 2:9

Osteologisk analys av en brandgrav från Medelpad, Tuna socken,
Lunde 2:9, RAÄ 123:2
YLM Dnr: 2004/00313

Riksantikvarieämbetet,
Avdelningen för arkeologiska undersökningar, UV-mitt
Berit Sigvallius
Osteolog
Juli 2005

Medelpad, Tuna socken, Lunde 2:9, RAÄ 123:2.

YLM Dnr: 2004/00313

Under 2004 och 2005 undersöktes en brandgrav i Tuna socken, RAÄ 123:2, av Läns museet Västernorrland i Härnösand. Graven har daterats till yngre järnålder. De ben som framkom vid undersökningen har analyserats av osteolog Berit Sigvallius, Riksantikvarieämbetet, UV-mitt i Stockholm, i juli år 2005.

MATERIAL

Materialet kommer från en brandgrav. Den totala vikten uppgår till 561,7 gram brända ben, och materialet är tämligen jämnt kremerat. Fragmenten är stora, som mest 4,7 cm. Den vanligast förekommande fragmentstorleken har uppskattats till ca 2 cm. Benen är sotiga.

METOD

Genom okulär besiktning har benen identifierats, så långt det varit möjligt, till benslag och art med hjälp av en samling skelett av kända arter. Arbetet har utförts vid UV-mitts kontor i Örnberg.

RESULTAT

Totalt har 117,4 gram kunnat identifieras, vilket utgör 20,9 % av materialet beräknat på vikt. Den identifierbara mängden varierar normalt mellan 5 och 30 % i brandgravar.

Den gravlagde är troligen en man i åldersgruppen maurus, d.v.s. 35-64 år (Sjøvold 1978). I graven finns dessutom ben från sex olika djur: hund, häst, får eller get, björn, lodjur och en icke artbestämd fågel. Så långt det varit möjligt att bedöma är det enbart vuxna djur som följt med den döde på gravbålet.

Mängden djur stöder den könsbedömning som gjorts, då män i allmänhet fick fler djur på gravbålet än kvinnor (Sigvallius 1994). Dessutom stöder antalet individer av djur också dateringen eftersom det under äldre järnålder mer sällan förekommer fler än tre djur i brandgravar.

Det faktum att benen är sotiga tyder även det på att graven är från yngre järnålder. Under den äldre järnåldern har benen oftast plockats ur resterna efter gravbålet och benen har då förblivit vita, så kallade rena brända ben. Under yngre järnålder har gravbålets rester behandlats annorlunda, de har samlats ihop tillsammans med sot och kol, som med tiden har färgat benen grå.

De flesta kroppsregioner från hunden finns representerade, vilket är det normala i brandgravar från hela järnåldern. Av får eller get finns enbart fragment från fötter. Får/get förekommer vanligen på det sättet: fötter eller kranium eller både och. Hunden har alltså lagts hel på gravbålet medan det av får eller get endast lagts ner ett symboliskt offer.

Av hästen finns fragment från både kranium och fötter, men ingenting från bål eller extremiteter ovanför fotbenen. Det skulle kunna betyda att endast de identifierade delarna lagts på gravbålet som ett symboliskt offer på samma sätt som får/get, men det är mycket svårt att avgöra. Under den yngre järnåldern, vilket är den period då häst vanligen förekommer i brandgravarna, finns det exempel på gravar där hela hästar bevisligen lagts på gravbålen, och även exempel på att endast delar av hästen lagts ner. De senare fynden ser då oftast ut på samma sätt som fynden av får eller get, nämligen huvud och/eller fötter.

Av björn och lodjur finns endast den yttersta tåfalangen, tre av björn och en av lo. De har troligen suttit på skinn som lagts på gravbålet, kanske som en svepning.

Fågelbenen är två täben och på dem kan artbestämning inte göras. Den vanligaste fågeln i brandgravar är hönsfågel, ofta tupp, men flera andra arter förekommer, som gäss, rovfåglar och vadare.

Vanligen saknas en stor del av benmaterialet i de flesta brandgravar, så även här. Resterna efter en människa väger mellan två och tre kilo (Holck 1996). Tillsammans med alla de djur som påträffats här borde följaktligen benmängden vara väsentligt större än ett drygt halvkilo. Med allra största sannolikhet beror avsaknaden av ben på att de har utsatts för olika typer av hantering efter det att gravbålet brunnit ner. Det är högst sannolikt att människor under förhistorisk tid har haft många olika

ritualer runt begravningar, t.ex. kan delar av benen ha deponerats på olika platser, som offerlundar eller områden som den döde haft anknytning till.

Att benen skulle ha lämnats kvar på bålplatsen, eller att man skulle ha tappat delar av kremeringen på väg från bålplats till grav, är mindre troligt. Allt runt begravningarna, från artefakter och djur, till själva gravkonstruktionerna, tyder på att begravningarna utförts med stor pietet. Därför är det mer troligt att benen har utsatts för olika varianter av rituell hantering än att de lämnats kvar eller tappats.

Man kan kanske få intrycket att den stora mängden djur i graven skulle innebära att den gravlagde var en mycket betydande person i livet. Det är dock inte ovanligt att så många djur finns i brandgravar. Det gäller särskilt under vendeltid, som är den period i brandgravarnas historia då djuren förekommer som mest. Som en jämförelse kan nämnas att storhögarna i Mellansverige innehåller mellan sju och 43 olika djur med ett medeltal på 17,3 individer (Sten & Vretemark 1988). Gravarna i Vendel innehåller mellan tre och 17 djur med ett medeltal på 8,3 djur per grav (Sigvallius 1997). I en normal bondebefolkning, som den i Spånga socken i Uppland, förekommer noll till sex djur per grav med ett medeltal av 1,3 djur per grav (Sigvallius 1994).

Man kan följaktligen anta att mannen i den här aktuella graven var en betydande man i sin bygd, men ingen storman.

Bland artefakterna finns nitar och/eller spikar. De brandgravar där sådana förekommer innehåller statistiskt fler djur än de där inga nitar eller spikar påträffas (Sigvallius 1997). Nitarna kan vara rester av en båt.

Bland benen påträffades tre kamfragment. Dessutom fanns ett fragment av något som tolkats som en nagel. Trots undersökning i mikroskop har detta fragment inte kunnat identifieras. Eftersom fragmentet är grönfärgat kan det kanske vara en växtdel, men en nagel är det inte.

Det är värt att notera att innehållet i graven Lunde 123:2 ser likadant ut som om den hade kommit från ett yngre järnåldersgravfält i Uppland/Sörmland/Östergötland. Traditionen som stipulerade vilka djur som skulle offras till den döde, och hur kremeringen skulle gå till, har med andra ord varit spridd över stora områden av det som idag är Sverige.

REFERENSER

Holck P. (1996) *Cremated Bones. A Medical-Anthropological Study of an Archaeological Material on Cremation Burials*. Second revised edition. Antropologiske skrifter nr. 1b. Anatomical Institute, University of Oslo.

Gejvall, N.-G. (1948) Benbestämningar. I: Sahlström och Gejvall: *Gravfältet på Kyrkbacken i Horns socken, Västergötland*. KVHAA 60:2, 1948

Sigvallius, B. (1994): *Funeral Pyres. Iron Age Cremations from North Spånga*. Thesis and Papers in Osteology I. Stockholms Universitet.

Sigvallius B. (1997) Brandgravar med nitar och spikar. In: *Till Gunborg. Arkeologiska samtal*. (eds A. Åkerlund, S. Bergh, J. Nordbladh, J. Taffinder) SAR. Stockholm Archaeological Reports, Nr 33. University of Stockholm

Sjøvold T. (1978) Inference concerning the age distribution of skeletal populations and some consequences for paleodemography. *Anthrop. Közl.* 22, 99-117

Sten, S. & Vretemark, M. (1988) Storgravsprojektet - osteologiska analyser av yngre järnålderns benrika brandgravar. *Fornvännen*, årg 83.

KATALOG

Medelpad, Tuna socken, Lunde 2:9, RAÄ 123:2

Anläggningen innehåller 561,7 gram brända ben varav 117,4 gram, 20,9 %, kunnat identifieras. Maximal fragmentstorlek: 4,7 cm, uppskattad vanligaste fragmentstorlek ca 2 cm. Benen är sotiga, samt väl och jämnt förbrända.

Människa (*Homo sapiens*): (56,7 g) En man? i åldersgruppen maurus (= 35-64 år).

Könsbedömningen utförd på 1 fragment av pannbenet (*frontale*) med en kraftig och rund kant mot ögonöppningen. Åldersbedömningen utförd på skalltaksfragment (*calvarium*) där det porösa mittskiktet (*diploë*) upptar mer än 1/3 av den totala skalltakstjockleken och där suturer påträffats som dels varit öppna, dels med långt framskriden sammanväxning.

Identifierade fragment från:

Skalltak 29 fragment (*calvarium*)

Kranium 4 fragment (*petrosus sin* 1 fr, *petrosus sin/dx* 1 fr, *processus frontalis ossis zygomaticum sin* 1 fr, *processus zygomaticum ossis frontalis dx* 1 fr)

Överkäke 2 fragment (*maxilla*)

Underkäke 5 fragment (*mandibula*)

Ryggrad 2 fragment (*dens axis* 1 fr, ospecificerad *vertebra* 1 fr)

Revben 1 fragment (*costae*)

Överarmsben 1 fragment (*humerus distal sin/dx*)

Strålben 1 fragment (*radius diafys sin/dx*) Mått 4 (Gejvall 1948): 2,1 mm = man/kvinna

Armbågsben 2 fragment (*ulna diafys sin/dx*)

Lårben 2 fragment (*femur diafys sin/dx*)

Överarms- eller lårben 2 fragment (*caput humeris/femoris*)

Hund (*Canis familiaris*): (17,9 g) Identifierade fragment från:

Överkäke 1 fragment (*maxilla*)

Underkäke 3 fragment (*mandibula*)

Ryggrad 9 fragment (*vertebrae thoracicae* 5 fr, ospecificerade *vertebrae* 4 fr)

Revben 1 fragment (*costae*)

Bäckenben 1 fragment (*os coxae*)

Lårben 3 fragment (*femur distalt sin* 1 fr, *proximalt sin/dx* 2 fr)

Häst (*Equus caballus*): (38,0 g) Identifierade fragment från:

Underkäke 1 fragment (*mandibula*)

Tand 1 rotfragment (*dens*)

Fotledsben 4 fragment (*mesopodium*)

Mellanfotsben 8 fragment (*metatarsus* 1 fr, *metapodium* 7 fr)

Tåben 1 fragment (*phalanx III*)

Får eller Get (*Ovis aries/Capra hircus*): (1,7 g) Identifierade fragment från:

Fotledsben 1 fragment (*centrotarsale*)

Mellanfotsben 1 fragment (*metapodium*)

Björn (*Ursus arctos*): (2,7 g) Identifierade fragment från:

Tåben 3 fragment (*phalanx III*)

Lodjur (*Lynx lynx*): (0,3 g) Identifierat fragment från:

Tåben 1 fragment (*phalanx III*)

Fågel (*Aves*): (0,1 g) Identifierade fragment från:

Tåben 2 fragment (*pedis: phalanx I*)

BILAGA II

